

ТИ САМ ВИТВІР МИСТЕЦТВА – ВІДКРИЙ МИСТЕЦТВО У САМОМУ СОБІ

О. Жданова

Упровадження системи музично-ритмічного виховання Body Percussion під час вивчення УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Коростень 2024

Мультимедійний контент

УДК Мультимедійний контент розглянуто і схвалено рішенням педагогічної ради КМЛ №9 Житомирської області (протокол №5 від 24.11.2023р.)

Укладач: **Жданова О. В.,** вчитель музичного мистецтва вищої категорії Коростенського міського ліцею №9 Житомирської області

Рецензент: **Яремчук В.І.,** вчитель-методист музичного мистецтва Коростенського міського ліцею №1

Жданова О. В. Упровадження системи музично-ритмічного виховання Body Percussion під час вивчення українського фольклору

Мультимедійний контент створений відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Презентація спрямована на збагачення знань та досвіду з музично-рухової діяльності дітей, ознайомлення з технікою роботи Body Percussion та упровадження її у подальшу роботу з дітьми.

Матеріал містить розробки та відео інтерактивних вправ щодо реалізації завдань музично-ритмічного виховання.

Мультимедійний контент рекомендовано вчителям музичного мистецтва, керівникам гуртків, вчителям початкових класів.

© Жданова О.В., 2024

ЗМІСТ

Передмова.....	4
I. ОСНОВНА ЧАСТИНА	5-16
1.1.Ритм як основна складова музично-ритмічного виховання	5
1.2. Сутність та зміст техніки Body Percussion	6
1.3. Упровадження інтерактивних вправ за методом Body Percussion на уроках музичного мистецтва молодших школярів (з досвіду роботи)	8
Висновки	17
Список використаних джерел та літератури	

Передмова

Музыка є одним із наймогутніших засобів естетичного виховання. Ритм – це серце музики, мелодія її душа. Таке органічне поєднання духовно-емоційного і раціонального як ніщо інше складає основу музично- ритмічного виховання дітей.

У наш час суспільству потрібні активні, творчі люди. Але тенденція протилежна: все більше дітей проводить вільний час вдома, перед екранами телевізорів, комп'ютерів чи смартфонів. Тому перед педагогами стоїть задача: «Як подолати пасивність та пробудити в наших дітях інтерес до себе? Як пояснити їм, що найцікавіше приховано в них самих? Як зробити творчу діяльність потребою, а мистецтво - необхідною частиною життя?»

Ось чому на сучасному етапі, коли йде реформування освіти, все більше уваги приділяється пошуку нових ідей, нових педагогічних технологій, впровадженню інноваційних вправ, які б стимулювали пізнавальну активність дітей, спонукали до самовдосконалення та духовного збагачення.

1.1. Ритм як основна складова музично – ритмічного виховання

«Музика - уява - фантазія - творчість – така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили.»

В.Сухомлинський

Одним із головних завдань музичного розвитку дітей є формування ритмічного почуття, що включає в себе організацію рухової активності, виховання певних навичок.

Дитячий вік дає прекрасні можливості для розвитку музичних здібностей, почуття ритму. Саме із вивчення ритму дитина пізнає навколишнє середовище, проявляє інтерес до слухання кожного звуку, який нас оточує.

Відомо, що діти дуже рано починають реагувати на ударно-ритмічні звуки. І це цілком природно, оскільки ритмічні звуки сприймаються дітьми набагато легше. Крім того, саме зародження пісні починається не з звуковисотності, а з ритмічної структури тексту.

В.Ковалів підкреслював, що «дитяча здібність реагувати на висоту звуків розвивається з віком: шести-семирічні діти в більшості випадків не можуть правильно заспівати навіть найпростішу пісеньку, вони набагато краще орієнтуються в ритмічних рухах, відрізняють довгі звуки від коротких».

Музично-ритмічна діяльність поєднує у собі рух, музику, пластику, танець, драматизацію і пантоміму. Вся ця діяльність опирається на звичайну гру, в процесі якої активно розвивається творча уява та фантазія дитини. Музично-ритмічна діяльність сприяє здатності виражати почуття і емоції, імпровізувати, допомагає виробити природну грацію рухів, гнучкість, пластичність і координацію.

Тому для успішної реалізації завдань музично-ритмічного виховання педагог впроваджує у свою роботу найкращі тенденції музичної освіти, які відображають креативну педагогіку минулого:

- головну ідею К. Орфа(власна дитяча творчість)

- Й. Гендера (органічне поєднання музики, слова, жесту)
- З. Кодая (музика як джерело душевного збагачення)
- Б. Бартока (значення фольклору в музичному вихованні),
- Ш. Сузукі (абсолютна віра в безмежність дитячого потенціалу),
- Еміля Жак-Далькроза (важливість ритміки).

Водночас не можна оминути світову концепцію таких видатних українських митців як М. Лисенка, К. Квітки, К. Стеценка, В. Верховинця, які наголошували на автентичності фольклорної спадщини, що в подальшому стала основою розвитку музичної освіти в Україні.

Б.Теплов зазначав: «Почуття музичного метру має не тільки моторну, але й емоційну природу: в основі його лежить сприймання виразності музики. Тому поза музикою чуття музичного ритму не може ні пробудитися, ні розвиватися». Це означає, що ритм – це серце музики, ключ до емоційного сприйняття образів. Але ритм має і глибокий зв'язок з тілом, що допомагає синхронізувати рухи та виражати емоції, все глибше занурювати дітей в чарівний світ звуків та мелодій. Практикуючи своє відчуття ритму, діти можуть покращити свій музичний досвід і стати більш відчутними слухачами та активними учасниками музичного процесу.

Тому сучасні вимоги до педагога, особливо в умовах Нової української школи, полягають у спрямуванні його до пошуку найбільш ефективних шляхів засвоєння знань учнями, заохоченням цікавих знахідок, аналізу невдалих спроб, стимулювання учнів до усвідомлення власної поразки та перемоги.

2.2 Сутність та зміст техніки Body Percussion

«Ми не здатні створювати геніїв..
Ми можемо тільки дати кожній дитині шанс
реалізувати свої потенційні здібності..стати
незалежною, впевненою, врівноваженою особистістю»
Марія Монтессорі

Великої популярності на сьогоднішній час набувають сучасні техніки розвитку музично-ритмічного виховання дітей, які не потребують спеціальної

освіти, довгої підготовки та навчання, а лише ставлять ціль – відчувати музику своїм тілом. Із усією впевненістю можна сказати, що Body Percussion – це та інноваційна техніка активного навчання, яка користується популярністю у всьому світі, впровадження якої розкриває творчі можливості дітей, сприяє ритмічному вихованню, активізує психічні процеси, підвищує мотивацію музично-освітньої діяльності.

Використання її у роботі з учнями дозволяє педагогу одночасно виконувати освітні цілі і завдання не лише у спрямуванні музично-ритмічного розвитку, а й ще охоплює вокальну, ігрову та танцювальну роботу, а також психологічний і логопедичний напрямки розвитку. Це дає можливість впроваджувати цю техніку в роботу з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Body Percussion – музичний напрямок, або технологія, в якій тіло використовується як музичний інструмент, англійською називають «тілесна перкусія».

Звучні жести, або body percussion – це ритмічна гра, де звук видобувається із власного тіла. В техніці Body percussion традиційно використовують чотири основних види «звучних жестів»: оплески, притупування, клацання пальцями, ляскання по частинах тіла, гра на перкусійних музичних інструментах (традиційних та нетрадиційних: відра, м'ячики, щітки, стаканчики, пляшки тощо). Кожен із звукових жестів вивчається окремо, а потім їх об'єднують у спільну композицію, причому починати потрібно із найбільш простіших жестів, наприклад, оплесків чи ляскання.

Такі форми ритмічного супроводу є у фольклорі всіх народів світу. Це допомагає дитині не просто почути, а й відчувати ритм всім тілом, відчувати його всередині себе. Навчившись висловлювати свої емоції за допомогою власних звуків тіла, діти отримують ефективний засіб для самовираження, зняття напруги, розкриття власного потенціалу.

Якщо говорити про практичну користь методу body percussion у процесі навчання музики, то варто зауважити, що тілесна перкусія на сьогодні – це не лише техніка навчання, а й частина музичної культури всього світу.

Body Percussion – це не нова технологія. Про важливість ритміки наголошував ще Е.Ж-Далькроз, виокремивши її в окрему галузь музичної педагогіки. Унікальність цієї віхи креативної педагогіки полягає в тому, що її можна застосовувати протягом усього життя людини (від 6 до 99 років). Цей метод ще інтерпретують як Body Percussion, який є не просто музичним методом, а методом когнітивного стимулювання мозку, де відбувається стимуляція правої і лівої півкулі, що приєє розвитку уваги, пам'яті.

Опанувати елементи тілесної перкусії може будь-який охочий, адже інструмент завжди під рукою. Жести, що гармонійно звучать, чудово накладаються на народну пісню, адже стилістика народних пісень тісно пов'язана із рухами.

В Україні техніку body percussion у поєднанні із народною піснею вперше розкрила і започаткувала М. Пилипчак – хормейстер українського народного хору України ім. Г. Г. Верьовки. Вона зуміла подарувати фольклору нове бачення, нове життя, а народну пісню розглядала як ціннісний ментальний код нації, який веде до духовного відродження українців.

Body Percussion –це техніка музикування, у якій музичним інструментом є тіло. Це активне «проживання» ритму всім тілом, можливість стати частинкою живої ритмічної пульсації різних стилів музики. Це захопливий процес, чудовий спосіб створення командної роботи, емоційної розкнутості і творчого самовираження.

Сучасний педагог, володіючи методикою Body Percussion, сприятиме розвитку вміння імпровізувати музиканту-початківцю, коли окремі звуки об'єднуються в колективні ритми та мелодії, а учасники починають взаємодіяти один з одним.

2.3. Впровадження інтерактивних вправ за технікою Body Percussion на уроках музичного мистецтва.

«Допоможи мені зробити це самому»

Марія Монтессорі

Музично-ритмічні вправи є невід'ємним елементом уроків музичного мистецтва у ліцеї. Свою роботу я спрямовую на використання вправ із застосуванням техніки Body Percussion, що, на мій погляд, складає одну з вагомих сходинок ритмічного розвитку дітей.

Учням подобається взаємодіяти з різними частинами свого тіла, досліджувати його у музично-ритмічній діяльності. Саме із ляскання, клацання, плескання, тупотіння рекомендується починати вивчення ритму. Саме такі заняття сприяють розвитку слуху, почуття ритму, концентрують увагу, швидко згуртовують колектив.

Інтерактивні вправи під музику у своїй роботі я використовую на всіх етапах уроку. Найперше, що має засвоїти учень – відчувати в музиці її «серцебиття», тобто рівномірну пульсацію сильних та слабких долей. Тому під час ознайомлення дітей із музичною грамотою, сильними та слабкими долями використовую тактування, простукування, оплески.

Результати власного досвіду довели, що пояснюючи тривалості нот, їх співвідношення, доречно застосовувати марш і легкий біг, оплески та простукування паличками. Говорячи про розміри - танцювальні рухи (полька, вальс, марш).

На даному етапі роботи для відображення ритмічного малюнку на допомогу стає наочний матеріал: тривалості нот у вигляді квіточок, фруктів, овочів та ін.

Під час слухання музики помітила, що у дітей виникає інтуїтивна потреба рухатися у такт ритму. Такий елементарний емоційний відгук на ритм є первинним виявом музичності.

Крокування або плескання в долоні під слухання музичних фрагментів твору в різному темпі, розмірі та характері також є дієвими і розвивальними.

Важливу роль під час відтворення ритмічних вправ у вигляді гри відіграє уява самого вчителя, його фантазія, вміння знаходити та підбирати поза музичні асоціації. Така інформація краще засвоюється дітьми у формі розповіді або казок. Бажано при цьому використовувати різноманітні реквізити, у тому числі й перкусійні шумові інструменти.

Гра на музичних інструментах – це один з видів дитячої виконавської діяльності, яка надзвичайно приваблює молодших школярів. Для роботи з дітьми на уроці необхідно мати як традиційні (трикутник, кастаньєти, бубни, брязкальця, маракаси) так і нетрадиційні музичні інструменти (коробочки, тарілки, барабанчики , шелестуни та інші), які виготовляються з різних матеріалів. Це забезпечує краще звучання, надає широкі можливості для роботи з ритмом, розширює темброві уявлення дітей

Таке акомпанування додає різноманітності та зводить нанівець появу фізичної втоми під час уроку.

Добираючи музичні твори для створення та виконання інтерактивних вправ для розвитку ритму, керуюся завданнями виховання високого художнього смаку школярів, доступністю цих творів для сприйняття дітьми різних вікових груп, яскравістю та конкретністю виконуваного матеріалу.

Головне, щоб на кожному уроці, у кожній новій темі діти переконувалися в багатогранності музичного мистецтва, знаходили в ньому незліченну кількість відтінків, засобів виразності та почуттів.

Бажано, щоб мелодія або сам твір були не складними та відомими для учнів. Як показує практика, найкраще для цього підходить дитячий фольклор - народна пісня. У наш час, завдяки стилізації традиційного українського фольклору, цей матеріал стає більш яскравим, доступним та високохудожнім.

У своїй роботі я використовую «Збірку українських народних пісень» у виконанні дитячого ансамблю «Промінчик» видавництво: Вітряк Рекордс-2013, до якої входить 14 пісень у сучасній обробці. Це основний і програмний матеріал для створення інтерактивних вправ, що дає змогу впроваджувати їх на різних етапах уроку.

В залежності від віку дітей, завдань та складності інтерактивні вправи з застосуванням Body Percussion учні можуть виконувати парами, групами або усім класом. Вправи, які виконують дві групи, спочатку вивчають окремо кожний свій ритмічний малюнок. Коли обидва ритми засвоєні, можна спробувати їх об'єднати та додати деякі види перкусійної діяльності, а саме: перша група вистукує олівцями по партах ритмічний малюнок пісні, друга група прихлопує його в долоні. Варіантів може бути безліч, все залежить від креативності вчителя та активності і зацікавленості учнів.

Інтерактивні вправи діти можуть виконувати ще під час дистанційного навчання, самотійно вдома, проводячи свій вільний час. Головне навчити їх не боятися користуватися своїм тілом, як музичним інструментом.

Хочу поділитись досвідом власних розробок музично-ритмічних вправ з використанням техніки Body Percussion.

- **Музично-ритмічні вправи з елементами інсценізації:**

Вправа «Білчині гостинці»

<https://youtu.be/z9BjPB9r0DE>

1 клас / 5 урок (за підручником О. Кондратової)

Тема уроку: Казка в лісі(довгі і короткі звуки)

Укр.н.пісня « Ой є в лісі калина»

Мета: розвивати почуття ритму, темпу, координацію рухів, виховувати любов до музично-театрального мистецтва.

Обладнання та інструменти: нетрадиційні музичні інструменти (горішки), ритмічні картки .

Проведення: учитель ознайомлює дітей з довгим та коротким звуком.

Діти простукують ритмічний малюнок спочатку окремо, потім разом під мелодію пісні «Ой є в лісі калина»

Вправа «Ледачий Грицько»

<https://youtu.be/H3gG0NXWk08>

3 клас /26 урок (за підручником Л. Масол, О.

Гайдамака, О.Колотило)

Тема уроку: Гумор у мистецтві.

Укр.н.пісня «Грицю, Грицю до роботи»

Мета: розвивати музичний та ритмічний слух, уміння рухатися відповідно до характеру музики, викликати інтерес до ігрового музикування, використовувати власне тіло, як музичний інструмент.

Обладнання та інструменти: ритмічні картки .

Проведення: вправу виконує дві групи, де спочатку кожна вивчає свій ритмічний малюнок та рухи (плески, притупування, клацання язичком та пальцями). Коли обидва ритма засвоєні, під музику діти виконують вправу. Для передачі жартівливого характеру можна обрати інсценізацію. Подальша робота - поступове ускладнення ритмічних завдань (виконання вправи канонем).

- **Музично-ритмічні вправи для активного музикування:**

Вправа «Дощик»

<https://youtu.be/QnkxzCU4y-c>

1 клас / 4 урок (за підручником О. Кондратової)

Тема уроку: Ритм у творі(довгі і короткі звуки)

Укр.н.пісня «Дощик, дощик крапає дрібненько

Мета: ознайомити дітей з нетрадиційними музичними інструментами, способами звуковидобування, навчити виражати емоції за допомогою музикування на перкусійних музичних інструментах.

Обладнання та інструменти: елементарні шумові інструменти (паперовий аркуш, целофановий файл, музичний трикутник та інші)

Проведення: учитель ознайомлює дітей з шумовими інструментами. Показує специфічними жестами, як на кожному можна грати. Діти повторюють жести під музику спочатку окремо, потім разом.

Вправа «Оркестр»

<https://youtu.be/Dtoxz-lj-fg>

2 клас /2 урок (за підручником Л. Масол, О.

Гайдамака, О. Колотило)

Укр.н.пісня «Пішли діти в поле»

Тема уроку: Звуки та кольори природи.

Інструментальна музика.

Мета: розвивати та передавати вміння ігрового музикування, метричну пульсацію на ударних нетрадиційних інструментах, виховувати любов до музичного мистецтва.

Обладнання та інструменти: елементарні шумові інструменти, саморобні – з підручного матеріалу (целофанові пакети, дерев'яні палиці для суш, горішки, саморобні коробочки з крупами, повітряні кульки), ритмічні картки.

Проведення: учитель роздає ритмічні картки кожній групі дітей. Спочатку виконавці виконують свій ритмічний малюнок окремо, а потім усі разом.

- Музично-ритмічна вправа

«Веселі ритми»

<https://youtu.be/MA24Wmt3l2U>

2 клас /25 урок (за підручником Л. Масол, О.

Гайдамака, О. Колотило)

Тема уроку: Пори року зустрічаються

Укр.н.пісня «Як діждемо літа»

Мета: розвивати музичну та зорову пам'ять, почуття ритму, концентрацію уваги, метричний слух, координацію та орієнтування в просторі.

Обладнання та інструменти: кольорові позначки ритму(у вигляді прямокутників, кружечків, квіточок.)

Проведення: діти вивчають ритмічні малюнки, потім обравши собі пару відтворюють його під музику.

- **Музично-ритмічні вправи на координацію співу та рухів**

Вправа-руханка «Кольорова доріжка»

https://youtu.be/j_ST-ISFbT0

1 клас / 17 урок

(за підручником Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило)

Тема уроку: Зустріч з театром

Укр.н. пісня « Два півники »

Мета: розвивати пам'ять, чуття ритму, вміння рухатися парами відповідно до темпу музики, починати та закінчувати рухи разом.

Обладнання та інструменти: кольорові килимки-пазли або будь-які предмети різних кольорів. Традиційні шумові інструменти (брязкальця, маракас, бубен, трикутник, дзвіночок)

Проведення: на підлозі, з двох сторін розкладаються кольорові предмети, учитель з дітьми виконують рухи (стрибки вперед, оберти вправо, вліво, інші) відповідно до обраного кольору. Під музику, діти парами рухаються кольоровою доріжкою, змінюючи рухи з кожним наступним куплетом пісні.

2-й варіант: поєднання рухів з виконанням пісні; 3-й варіант (в групах): одні-виконують рухи, інші - грають на шумових інструментах.

Вправа «Ну-бо, дожени!».

<https://youtu.be/8G0bj3TbNr4>

3 клас / 27 урок (за підручником Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило)

Тема уроку: Гумор у мистецтві (продовження)

Укр.н. пісня «Веселі гуси»

Мета: розвивати почуття ритму, музичну та зорову пам'ять, концентрацію уваги, метричний та ритмічний слух.

Обладнання та інструменти: кольорові стаканчики.

Проведення: 1-й варіант зі стаканчиками: під музику діти передають стаканчики по колу (1куплет), далі порядок рухів ускладнюється: ляснути два рази і передати стаканчик праворуч...

2-й варіант «Карусель»: короткі звуки – діти рухаються по колу навшпиньках, довгі – зупиняються на місці.

Вправа «Найкращий актор»

<https://youtu.be/UeQ7JhhkHv0>

2 клас /21 урок

(за підручником Л. Масол, О. Гайдамака, О.Колотило)

Тема уроку: *Завітаймо до театру*

Укр.н.пісня «Я лисичка, я сестричка»

з опери «Коза-Дерева» М.Лисенка

Мета: надати знання про жанр оперного мистецтва, розвивати вокально - ритмічні навички, пам'ять, вміння образно мислити.

Проведення: діти об'єднуються у групи: актори та глядачі. Звучить музика, перша група виконує рухи: 1-й куплет- пружинка з поворотом тулуба вліво та вправо, два кроки вправо з відведенням руки в сторону. 2-й куплет - два кроки вперед, два - вправо з відведенням руки в сторону , два назад. 3-й куплет – одночасне виконання пісні з рухами. Групи міняються місцями.

- **Вправи на пластичну імпровізацію**

Вправа «Колискова»

<https://youtu.be/gjfvaRf9mUk>

1 клас /10 урок (за підручником О. Кондратової)

Тема уроку: *Віконце у мистецтво*

Укр.н.пісня «Котику сіренький»

Мета: поглибити уявлення учнів про жанр колискової пісні, розвивати в учнів вміння творчо мислити та імпровізувати, стежити за розвитком музичного образу, виховувати інтерес до жанру колискової пісні.

Проведення: учні сідають в коло один за одним, склавши руки під щічку (сплять). Під музику починають виконувати рухи пластичного інтонування: імітація пробудження, похитування головою, нахили корпусом тіла, поглажування та ін.

Вправа «Маленькі козачата»

<https://youtu.be/XlipZZNGw78>

3клас /11 урок (за підручником Л. Масол, О. Гайдамака, О.Колотило)

Тема уроку: Козацькому роду нема переводу

Укр.н.пісня «Їхав козак за Дунай»

4клас /3 урок (за підручником Л. Масол, О. Гайдамака, О.Колотило)

Тема уроку: Мистецтво крізь віки

Укр.н.пісня «Їхав козак за Дунай»

Мета: ознайомити дітей з періодом козаччини в історії України, розвивати ритмічні та творчі здібності, виховувати патріотизм, національну гордість за славне минуле.

Обладнання та інструменти: музичні інструменти (коробочка, дерев'яні палиці, бубен, брязкальця, маракаси).

Проведення: під музику одна група дітей, тримаючи кулачки попереду себе, виконує рухи (тримання коня за віжці), друга - клацає язичком (імітація коня, що скаче), третя - грає на коробочці дерев'яними паличками, вдаряючи по верхній частині *інструмента*, підкреслюючи відповідний ритмічний малюнок (імітація коня, що біжить). В кінці-виконання пісні оркестром.

ВИСНОВКИ

Отже, сучасне розуміння проблеми музичного навчання передбачає ще більш активного залучення дітей до процесу спілкування з музикою, оскільки гармонійне поєднання музики, руху та тіла сприяє координації музичного мислення, рухових функцій організму, становленню і розвитку вольових якостей дитини.

Для того, щоб освітній процес по-справжньому був цікавим, потрібно продовжувати впроваджувати у свою роботу провідні концептуальні ідеї митців минулого, застосовувати нові сучасні технології, добирати та створювати такі інтерактивні вправи, які б давали учням «ключ» до засвоєння матеріалу. Головне пам'ятати, що:

- ❖ Body Percussion - це захоплива гра, що залучає в процес активних дій, це свобода самовираження, що сприяє розвитку фантазії та творчих здібностей учнів;
- ❖ Body Percussion – це напрям поетапного розвитку пам'яті, уваги, координації рухів, це витримка та наполегливість;
- ❖ Body Percussion – це сходинка естетичного сприйняття, формування музичного смаку.

Таким чином стає очевидно, що важливим засобом розвитку музичних здібностей молодших школярів є музично-ритмічне виховання. Упровадження системи Body Percussion у навчально-виховний процес надає нові можливості для формування та застосування інтелектуального досвіду у подальшому житті дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / Верховинець В. – К.: Муз. Україна, 1968. – с. 111.
2. Вікіпедія, електронна енциклопедія: http://ru.wikipedia.org/wiki/muzikalna_gra_mota
3. Вісник Монтесорі : Ювілейний випуск / В.З.Горюнова, Т.П.Михальчук, Н.В.Прибильська. - К., 2007. - 169 с.
4. Ж.Далькроз, Ритм: Класика ХХІ, 2001. С. 248- 259 Електронний ресурс: http://pyatniskayadshi.ru/uploads/zhak_dalkroz_e_ritm.pdf
5. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: метод. посібник. / О. О. Гумінська. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2003. – 104 с.
6. Ковалів В. Електронний ресурс: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/>
7. Концепція загальної середньої освіти (12-ти річна школа): https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01#Text
8. Красовська О. О. Методичні засади впровадження інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти / О. О. Красовська // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. - 2013. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2013_1_7
9. Пилипчак М. І. // Українська музична енциклопедія. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, 2018. Том. 5, с.192 с.
10. Система музично-ритмічного виховання Е.Ж. Далькроза (1965- 1950) <https://musedus.wixsite.com/music-club/singer-post/2015>
11. Таранцева О. О. Виховання національної культури молоді засобами хореографії у педагогічній спадщині В. М. Верховинця. // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. Верховинця. З бібліотеки наук. праць. – Полтава, 1999.- 310 с.
12. Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки: матеріали III Міжнародної студентської наукової конференції, м. Біла

Церква, 7 жовтня, 2022 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2022. 332 с.

13. Український дитячий фольклор. Фольклор народів світу. Хрестоматія, – Частина I. –Кіровоград : КДПУ імені В. Винниченка, 2015.170 с.
14. Шаповал О. Упровадження концепції «елементарного музикування» Карла Орфа в систему музичного виховання дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. №11. с. 66
- 15.«Шульверк» Карла Орфа. Електронна енциклопедія: <http://www.orff.com.ua/category/method/schulwerk>.